

dr hab. Anna Chorzewska, prof. UŚ

Instytut Nauk Prawnych
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 11B
40-007 Katowice

***Autorstwo naukowe
a prawo autorskie
i etyka w badaniach naukowych***

Utwór naukowy

ochrona wkładów twórczych do badań naukowych
- samodzielny, istotny i twórczy wkład
w badania jako podstawa prawa do bycia autorem

Tematyka wykładu:

- 1/ Specyfika pracy twórczej naukowca a konstytucja;
- 2/ Specyfika utworu naukowego – problematyka wkładów twórczych do publikacji naukowej wieloautorskiej
- 3/ Poszukiwanie podstaw prawnych ochrony prawa do autorstwa utworu naukowego twórcy „produktu naukowego”:
 - Prawo autorskie
 - Art. 23 i 24 kodeksu cywilnego
 - Kodeksy etyki dla naukowców

Tematyka wykładu:

4/ Status prawny Komisji Etyki przy PAN oraz jej orzecznictwo w sprawach własności intelektualnej w odniesieniu do twórczości naukowej

5/ Jak chronić swoją twórczość naukową, prawo do autorstwa publikacji naukowych powstałych z naszym udziałem – studium przypadków

Status konstytucyjny wolności badań naukowych

Konstytucja RP z 1997 -- Art. 73.

Każdemu zapewnia się

- *wolność twórczości artystycznej,*
- ***badań naukowych oraz ogłaszania ich
wyników,***
- *wolność nauczania,*
- *a także wolność korzystania z dóbr kultury.*

Pozytywna treść wolności badań naukowych

Wg Leszka Garlickiego obejmuje ona:

- prawo do błędu,
- fałszywość teorii naukowej nie może być przyczyną wyłączenia jej z zakresu ochrony gwarantowanej przez art. 73 Konstytucji RP.

Pozytywna treść wolności badań naukowych

Wg Wojciecha Brzozowskiego

- podstawą do odmówienia danym badaniom ochrony, nie może być sam fakt, że opinia publiczna ocenia je jako kontrowersyjne, a ich wyniki mogą okazać się bulwersujące lub niepokojące.

Adresaci wolności badań naukowych

**to władze publiczne – szeroko rozumiana
władza państwowa.**

**Są zobowiązani do wykonywania obowiązku o
charakterze negatywnym:**

zakaz podejmowania działań, które by
przekreślały lub utrudniały swobodę
prowadzenia badań naukowych czy ogłaszania
ich wyników.

Adresaci wolności badań naukowych

Konstytucja nie formułuje pozytywnego obowiązku władz publicznych w odniesieniu do dbałości o rozwój nauki

Aczkolwiek ustawa takie obowiązki nakłada:

Obowiązki władzy publicznej

ustawa z dnia 20 lipca 2018 r.

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Preambuła:

- **obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej,**

Odpowiedzialność badacza

ustawa z dnia 20 lipca 2018 r.

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Preambuła:

- każdy uczony ponosi odpowiedzialność
za jakość i rzetelność prowadzonych badań
oraz za wychowanie młodego pokolenia

Obowiązek władzy publicznej i odpowiedzialność badacza

Wg W. Brzozowskiego

– realizacja wolności badań naukowych wymaga podjęcia przez władze publiczne czynnych działań w co najmniej dwóch aspektach:

Obowiązek władzy publicznej i odpowiedzialność badacza

1) usuwania barier utrudniających prowadzenie badań naukowych przez aktywne przeciwdziałanie przejawom nierzetelności naukowej, a także promowanie **tzw. dobrych praktyk w nauce**;

- **badaczy wiążą zatem etyczne standardy przy prowadzeniu i publikowaniu wyników badań określone przez środowisko;**

Obowiązek władzy publicznej

2) uregulowania kryteriów i trybu awansu naukowego w sposób minimalizujący niepewność prawną w stosunku do osób ubiegających się o nadanie stopnia lub tytułu, a także zapewniający realność i stabilność stawianych takim osobom wymagań;

- **ocena osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych powinna być przeprowadzana na równych zasadach** – prawo to tylko „ramy”, które wypełnia środowisko naukowe z danej dyscypliny nauki, decydując które osiągnięcia zasługują na awans naukowy, a które nie zasługują;

Obowiązek władzy publicznej

- przepis art. 73 nie daje podstaw żądania od państwa przyznania środków finansowych, narzędzi, aparatury czy wsparcia podczas tworzenia zespołów naukowych dla realizacji pomysłów naukowych osób niezwiązanych z jakąkolwiek instytucją naukową i pracowników takich instytucji.

Pojęcie badań naukowych

Art. 4. 1.

Działalność naukowa obejmuje badania naukowe, prace rozwojowe oraz twórczość artystyczną.

Pojęcie badań naukowych

Art. 4. 2. Badania naukowe są działalnością obejmującą:

- 1) **badania podstawowe** rozumiane jako prace empiryczne lub teoretyczne mające przede wszystkim na celu zdobywanie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie komercyjne;
- 2) **badania aplikacyjne** rozumiane jako prace mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności, nastawione na opracowywanie nowych produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń.

Wolności badań naukowych to

- swoboda podejmowania i prowadzenia działań na rzecz gromadzenia i systematyzowania wyników wdrożonych uprzednio procesów poznawczych z zastosowaniem wyłącznie uznanych, tj. legitymowanych metod badawczych, zarówno natury teoretycznej, jak i empirycznej,

Wolności badań naukowych

- a następnie ogłaszania rezultatów pracy twórczej człowieka w szczególnych formach, jako:
 - artykuł naukowy w uznanym periodyku,
 - poster
 - referat na konferencji czy kongresie naukowym,
 - zgłoszenie wniosku o udzielenie patentu na ochronę wynalazku.

Autor
i prawo do ochrony autorstwa
a autorstwo naukowe

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Konstytucja RP z 1997

Art. 21.

- 1. Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia.***
- 2. Wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem.*

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Art. 64.

1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.

3. Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności.

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Art. 32.

- 1. *Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.***
- 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.**

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Trybunał w sprawie SK 32/14 zwrócił uwagę, że pojęcie „*prawo własności*” z art. 21 ust. 1 i 2 *musi być rozumiane w sposób autonomiczny, gdyż wykracza ono poza cywilnoprawne ujęcie własności, stanowiąc synonim całokształtu praw majątkowych [...] nie ma przeszkód, by konstytucyjnym pojęciem własności objąć również szeroko rozumianą tzw. własność intelektualną.*

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Trybunał w sprawie SK 32/14 wskazał, że:

- *art. 79 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r.
o prawie autorskim i prawach pokrewnych*
sankcjonuje **zasadę własnościowego modelu
ochrony autorskich praw majątkowych,**
a **samemu twórcy przyznaje pozycję zbliżoną
do pozycji właściciela rzeczy.**

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Cechą wyróżniającą utwór i wynikające z niego autorskie **prawa osobiste** i **autorskie prawa majątkowe do utworu**, łącznie objęte ochroną konstytucyjną z art. 64 ust. 1 i 2, **to:**

- przypisanie im cechy wytworu ludzkiego intelektu o charakterze twórczym, a zarazem zindywidualizowanym.

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Te same cechy, które posiada <<utwór>>:

– wytworu ludzkiego intelektu, o twórczym
i zindywidualizowanym charakterze –

**przysługują innym <<produktom>> człowieka,
a mianowicie zdefiniowanym i podlegającym
ochronie:**

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

1/ z prawa własności przemysłowej:

- wynalazkom
- wzorom użytkowym
- wzorom przemysłowym
- projektom racjonalizatorskim
- znakom towarowym

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

2/z prawa cywilnego m.in. jednemu z „**dóbr osobistych człowieka**”, jakim jest jego „**twórczość naukowa**”

(art. 23 Kodeksu cywilnego)

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

- owoc pracy twórczej człowieka może jednak przybrać inną niż ta, która jest wyrażona („nazwana”) w przepisach prawa
- twórca posiada wynikające z konstytucji prawo do ochrony na równych zasadach w sferze zarówno praw moralnych, jak i majątkowych – podstawa prawna jest zawarta w prawie o prawach człowieka

Prawo do ochrony dóbr niematerialnych

- **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. - art. 27 ust. 2 :**
- *„każdy człowiek ma prawo do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiejkolwiek jego działalności naukowej, literackiej lub artystycznej”*

Prawo do ochrony dóbr niematerialnych

- Potrzeba zmiany konstytucji
- Treść art. 73 Konstytucji RP powinna być uzupełniona o ust. 2:
- *Każdemu zapewnia się prawo do ochrony osobistych i materialnych korzyści wynikających z jakiejkolwiek jego działalności artystycznej, literackiej, naukowej lub edukacyjnej. Własność intelektualna twórców dóbr niematerialnych podlega równej dla wszystkich ochronie prawnej.*

**Podstawy prawne ochrony produktów
naukowych (wkładów do badań) ze względu na
formę ich wyrażenia**

Utwór i prawo autorskie

**<<Utwór>>, <<autor>> czy
<<twórca>> a <<produkt naukowy>>**

ustawa z dnia 4 lutego 1994 r.

o prawie autorskim i prawach pokrewnych

<<autor>> czy <<twórca>> a <<produkt naukowy>>

Ustawa nie definiuje pojęć:

<<autor>> czy <<twórca>>,

wg piśmiennictwa to:

**jednostka dokonującą zmiany w świecie
własnym wysiłkiem, którego natura przekracza
zwykłe, rutynowe czynności.**

<<autor>> czy <<twórca>> a <<produkt naukowy>>

Charakter tych aktów winien być:

- **ściśle twórczy,**
- **intelektualny,**
- **a w ich efekcie powinno powstać nowe,
skonkretyzowane dobro intelektualne.**

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Art. 1. 1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy **przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci**, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Art. 1.

3. Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną.

4. Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.

- Brak publikacji utworu czy dzieła wkładowego do utworu naukowego nie jest przeszkodą do uzyskania ochrony.

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

**Wyrok SN z dnia 5.07.2002 r., III CKN 1096/00,
Lex nr 81369 – utwór to:**

*„kreacyjny, subiektywnie nowy, oryginalny
wytwór intelektu, wywołany niepowtarzalną
osobowością twórcy, który – wykonany przez
kogoś innego – wyglądałby inaczej”*

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

wyrok NSA z dnia 12.03.2010 r., II FSK 1791/08,
Lex nr 595971:

*„fundamentalnym wyróżnikiem czynności
spełniających przesłankę twórczego działania
staje się brak możliwości przewidzenia jej
końcowego efektu, innymi słowy – ich rezultat
z natury rzeczy powinien być niepewny,
niemożliwy z góry do określenia”*

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

wyrok SN z dnia 15.11.2002 r., II CKN 1289/00,
OSNC 2004, nr 3, poz. 44:

*„pozbawione indywidualnego charakteru będą
m.in. dzieła realizujące określony schemat,
mające charakter rutynowy czy banalny, których
rezultat w świetle realizowanego zadania jest
właściwie oczywisty, niejako narzucający się.”*

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Ustalenie utworu:

osiągnięcie przez utwór „jakiegokolwiek postaci, chociażby nie trwałej, jednakże na tyle stabilnej, żeby cechy i treść utworu wywierały efekt artystyczny”

Wyrok SN z dnia 25.04.1973 r., I CR 91/73,
OSNCP 1974, nr 3, poz. 50.

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Art. 1. 2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

1) **wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, **naukowe**, kartograficzne oraz programy komputerowe);**

problem:

**brak zdolności wyrażenia wyniku badań
ww. formie – brak ochrony autorskoprawnej**

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Art. 1. 2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

2) plastyczne;

Problem:

**Brak zdolności wyrażenia wyniku naukowego
w formie plastycznej**

– brak ochrony autorskoprawnej

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

- 3) fotograficzne;
- 4) lutnicze;
- 5) wzornictwa przemysłowego;
- 6) architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;
- 7) muzyczne i słowno-muzyczne;
- 8) sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;
- 9) audiowizualne (w tym filmowe).

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Problem!

brak zdolności wyrażenia wyniku naukowego
za pomocą:

- słowa
- symboli matematycznych
- znakiem graficznym

oznacza brak ochrony autorskoprawnej

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Art. 1. 2 (1). **Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia.**

Nie są objęte ochroną:

- odkrycia,**
- idee,**
- procedury,**
- metody i zasady działania**
- oraz koncepcje matematyczne.**

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

Nie możemy zatem mówić z perspektywy ustawy autorskoprawnej o:

- „autorze pomysłu”,
- „autorze odkrycia”
- czy „autorze teorii naukowej”

<<Utwór>> a <<produkt naukowy>>

**Pomysł, odkrycie czy teoria naukowa uzyska
ochronę autorskoprawną pośrednio,**

**gdy zostaną wyrażone za pomocą słowa,
rysunku w publikacji naukowej czy symboli
matematycznych.**

<<produktu naukowego>> a brak ochrony z prawa autorskiego

Wyrok SN z dnia 8.02.1978 r., II CR 515/77:

„Naruszenie prawa autora nie zachodzi – ze względu na treść art. 1 prawa autorskiego – wtedy, gdy inna osoba nawet wbrew woli autora przyswaja tylko określone treści opracowanego dzieła, nie wykorzystując dzieła lub jego fragmentów w jego sensie formalno-merytorycznym.

Czy jest możliwa ochrona z art. 23 i 24 idei i tez czy odkryć naukowych?

Wyrok SN z dnia 8.02.1978 r., II CR 515/77:

Same bowiem idee, tezy i rozwiązania naukowe w sensie szerokim jako takie nie podlegają w zasadzie ochronie autorskoprawnej, co nie wyłącza jednak ewentualnej ochrony na zasadach ogólnych prawa cywilnego”.

**Twórczość naukowa jako przedmiot ochrony
a wkład w badania (produkt naukowy)**

**Czy „dobra osobiste” to skuteczna podstawa
prawnej ochrony?**

Ochrona <<produktu naukowego>>

- twórczość naukowa:

Art.23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, **twórczość naukowa**, artystyczna, **wynalazcza i racjonalizatorska**, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej winnych przepisach.

Ochrona <<produktu naukowego>>

- twórczość naukowa:

Art.24. § 1.

*Ten, czyje dobro osobiste zostaje
zagrożone cudzym działaniem, może
żądać:*

*zaniechania tego działania, chyba że
nie jest ono bezprawne.*

Ochrona <<produktu naukowego>>

- twórczość naukowa:

Art.24. § 1.

W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia,

- dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie.

Ochrona <<produktu naukowego>> - twórczość naukowa:

Art.24. § 1.

*Na zasadach przewidzianych
w kodeksie może on również żądać
zadośćuczynienia pieniężnego lub
zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej
na wskazany cel społeczny.*

Ochrona <<produktu naukowego>>

- twórczość naukowa:

Art.24. § 2.

Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

Ochrona <<produktu naukowego>>

- twórczość naukowa:

Art.24. § 3.

*Przepisy powyższe nie uchybiają
uprawnieniom przewidzianym
winnych przepisach, w szczególności
wprawie autorskim oraz w prawie
wynalazczym.*

Ochrona <<produktu naukowego>>

- art. 23 i 24 - problem:

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29.03.1994 r. w sprawie I ACr 104/96 (LEX nr 62572):

„Dobra osobiste, które art. 23 kc określa jako "twórczość naukową, artystyczną, wynalazczą i racjonalizatorską" pozostają pod ochroną Prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach, w szczególności przepisach Prawa autorskiego i Prawa wynalazczego.

Istota sporu w sprawie I ACr 104/96 - wyrok SA W-ie z 29.03.1994

W pozwie powód domagał się ochrony jego dóbr osobistych poprzez zobowiązanie pozwanego Jerzego W. do zamieszczenia w Zeszytach Naukowych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w W. oświadczenia następującej treści:

"Oświadczam, że badanie zmian temperatury w czasie eksperymentu odtwarzającego przebieg pożaru w FSO w 1987, a przedstawione na rys. 12, str. 124 w Zeszytach Naukowych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej, Zeszyt 1, Warszawa 10.12.1987 oraz przedstawione na rys. 5.6 na str. 304 opracowania książkowego pt. "Matematyczno-komputerowy model kryminalistycznego badania przyczyn i okoliczności pożarów - rozprawa habilitacyjna" wydanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego, Warszawa 1989 - wykonał i opracował dr J. B. K. w Centrum Naukowo-Badawczym Ochrony Przeciwpozarowej w J.

Definicja pojęcia <<twórczość>> z art. 23 i 24 - problem:

Jest oczywiste, że art. 23 k.c. nie używa pojęcia ››twórczość‹‹ w znaczeniu potocznym, według którego twórczością jest efekt określonej działalności intelektualnej człowieka, a także całość dorobku oraz proces twórczy. [...]

Ochrona <<produktu naukowego>>

- brak ochrony z prawa autorskiego:

Nawet twórczy wkład członka Zespołu lub osoby biorącej udział w przeprowadzeniu eksperymentu, w wyniku czego przedstawił on w tabeli i na wykresie wynik przeprowadzonych przez siebie pomiarów nie korzysta z ochrony przewidzianej w Prawie autorskim, ponieważ wkład ten w ostatecznej wersji opracowania tego eksperymentu traci cechy indywidualnego i samoistnego utworu w rozumieniu art. 1 Prawa autorskiego i to zarówno tego prawa z dnia 10 lipca 1952 jak i z dnia 4 lutego 1994.

Ochrona <<produktu naukowego>>

- brak ochrony z art. 23 i 24 kc

Nie można również uznać, aby sama tylko techniczna strona przedstawienia wyników dokonanych pomiarów stanowiła "twórczość naukową", podlegającą ochronie przewidzianej w art. 23 kc bez podania metod badawczych zastosowanych przez powoda."

**a zatem same dane naukowe przekazane
w formie technicznej prezentacji wyników
badań:**

- nie stanowią utworu w rozumieniu
prawa autorskiego;**
- nie stanowią twórczości naukowej
w rozumieniu art. 23 i 24 kc**

Nieprawidłowe referencje w pracy naukowej a twórczość naukowa z art. 23 kc:

W orzeczeniu z dnia 22.03.1973 r., I CR 3/73, Sąd Najwyższy stwierdził:

„przemilczenie w opracowaniu naukowym poświęconym wynikom konkretnych badań wiadomości o tym, kto badania te zapoczątkował, prowadził, rozwiązał i opracował, może w konkretnych okolicznościach zagrażać twórczości naukowej tej osoby, a nawet twórczość tę naruszać.

Ochrona <<produktu naukowego>>

- art. 23 i 24 - problem:

*Zachodzi to zwłaszcza wtedy, gdy wspomniane przemilczenie jest tego rodzaju – zwłaszcza w związku z treścią lub charakterem opracowania – że **według obiektywnych ocen pomniejsza cudzy dorobek naukowy lub dorobkowi temu zagraża. W tych przypadkach osobie tej przysługuje ochrona przewidziana w art. 23–24 k.c.***

Ochrona <<produktu naukowego>>

- art. 23 i 24 - problem:

*Jednakże gdy okoliczności takie nie zachodzą,
to w danym tylko pominięciu w publikacji
naukowej cudzych osiągnięć naukowych
w zakresie konkretnych badań nie można
dopatrzyć się działania bezprawnego,
naruszającego cudzą twórczość naukową
lub zagrażającą tej twórczości*".

Poszukiwanie ochrony

Wkład do badań a prawa jego twórcy
- rozwiązanie niemieckie

Ochrona <<produktu naukowego>>

§ 24 niemieckiej ustawy ramowej o szkolnictwie wyższym (Hochschulrahmengesetz z dnia 26 stycznia 1976 r.):

„przy rozpowszechnianiu wyników badań naukowych należy wskazać współpracowników, wnoszących swój naukowy lub inny istotny wkład w ich powstanie, jako współautorów; w razie możliwości należy podać zakres ich wkładów”

Ochrona <<produktu naukowego>>

§ 24 niemieckiej ustawy ramowej o szkolnictwie wyższym (Hochschulrahmengesetz z dnia 26 stycznia 1976 r.)

– w Polsce brak analogicznej normy, ale nauka prawa dopuszcza taką atrybucję autorstwa, dodając że oznacza ona, iż:

Ochrona <<wkładu do badań>> na podstawie kodeksu etyki

W myśl ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o
Polskiej Akademii Nauk oraz Statutu Polskiej
Akademii Nauk:

*działalność PAN służy rozwojowi, promocji,
integracji i upowszechnianiu nauki
oraz przyczynia się do rozwoju edukacji
i wzbogacania kultury narodowej.*

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

art. 39 ust. 3 ustawy o PAN:

utworzona przez Akademię Komisja ds. Etyki w Nauce *(na podstawie art. 27, skład której kreowany jest przez kandydatów zgłoszonych przez całe środowisko naukowe i akademickie)* zobowiązana została do opracowania **Kodeksu etyki pracownika naukowego** oraz **prowadzenia działalności, mającej na celu upowszechnianie standardów rzetelności badań naukowych.**

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Komisja ds. Etyki w Nauce od początku lat 90-tych XX w.:

- tworzyła, a następnie uaktualniała zbiory zasad, rekomendacji i norm, zwane Kodeksem etyki pracownika naukowego;

Ochrona własności intelektualnej

a <<produkt naukowy>>

- wielokrotnie też wyrażała opinię w sprawach dotyczących naruszeń zasad etyki w nauce przez badaczy, dokonując tym samym swoistej legalnej wykładni postanowień Kodeksu etyki, wyznaczając wiążący komisje dyscyplinarne sposób ich właściwego rozumienia i interpretacje w kontekście konkretnych zarzutów (stanu faktycznego).

Ochrona własności intelektualnej

a <<produkt naukowy>>

Ustawa prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Art. 287. 2. Postępowanie wyjaśniające wszczyna się z urzędu w przypadku czynu polegającego na:

- 1) przywłaszczeniu sobie autorstwa albo wprowadzeniu w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania;
- 2) rozpowszechnieniu, bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy, cudzego utworu w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania;
- 3) rozpowszechnieniu, bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy, cudzego artystycznego wykonania albo publicznym zniekształceniu takiego utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania;
- 4) naruszeniu cudzych praw autorskich lub praw pokrewnych w sposób inny niż określony w pkt 1-3;**

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Ustawa prawo o szkolnictwie wyższym i nauce:

Art. 301. W sprawach przewinień dyscyplinarnych, które mogą stanowić naruszenie zasad etyki w nauce, komisja dyscyplinarna może zwrócić się **o wydanie opinii do komisji do spraw etyki w nauce PAN.**

Opinia wiąże w zakresie ustalenia, czy czyn ma znamiona czynu, o którym mowa w art. 287 ust. 2 pkt 1-5.

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

Obowiązujący Kodeks etyki pracownika naukowego został opracowany przez Komisję ds. Etyki w Nauce i uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk 25 czerwca 2020 r., stanowi załącznik do uchwały Nr 2/2020

Kodeks etyki <<preambuła>>

1. Kodeks etyki pracownika naukowego *opiera się na podstawowych zasadach etyki, ukształtowanych w naszym kręgu kulturowym i uznanych za naturalne i powszechnie obowiązujące.*
2. Za podstawowe zasady etyki uznaje się tu poszanowanie godności człowieka oraz życia we wszystkich jego przejawach, prawdomówność, uczciwość, rzetelność, *obowiązek przestrzegania przyjętych zobowiązań oraz uznanie prawa do wolności przekonań i prawa własności.*

Kodeks etyki <<preambuła>>

Strażnikiem w sprawach etycznych danej osoby jest sumienie, poczucie odpowiedzialności za jakość i rzetelność prowadzonej działalności badawczej i dydaktycznej, natomiast ocena faktów i czynów zewnętrznych naruszających dobra innych osób podlega osądowi wiarygodnych gremiów.

Kodeks etyki <<preambuła>>

3. Wartości etyczne, standardy rzetelności naukowej oraz dobre praktyki w nauce uwydatniają etyczną i społeczną odpowiedzialność naukowców.

Naukowcy muszą być świadomi swej szczególnej odpowiedzialności względem społeczeństwa, ogółu ludzkości oraz środowiska przyrodniczego.

Kodeks etyki <<preambuła>>

4. *Kodeks etyki pracownika naukowego przedstawia zasady wprowadzone przez środowisko naukowe w przeświadczeniu, że podstawowym obowiązkiem pracownika naukowego jest przestrzeganie ustalonych zasad oraz uczciwości, prawdomówności i bezinteresowności w pracy naukowej.*

Kodeks etyki <<preambuła>>

Kodeks definiuje kryteria dobrych praktyk i określa przewinienia etyczne w prowadzeniu pracy badawczej oraz ustanawia procedury postępowania, które należy stosować w przypadku ujawnienia nieuczciwości naukowej. (...)

Kodeks etyki <<preambuła>>

5. Zachowanie wysokich standardów w nauce i sprawiedliwa ocena osiągnięć naukowych ma zasadnicze znaczenie nie tylko dla utrzymania wewnętrznej spójności nauki, ale i dla jej wiarygodności i społecznego autorytetu. Dbłość o autorytet i nieuleganie naciskom jest ważne dla zachowania przez ludzi nauki społecznego zaufania.

Cz. 3 Dobre praktyki w badaniach naukowych

*„Określenie „**dobra praktyka w badaniach naukowych**” obejmuje szczegółowe, racjonalnie uzasadnione i możliwe do wprowadzenia w poszczególnych jednostkach naukowych reguły rzetelnego postępowania odnoszące się do prowadzenia, prezentowania i oceniania badań naukowych, które mają zapewnić spełnienie etycznych wymogów.*

Cz. 3 Dobre praktyki w badaniach naukowych

Każdy pracownik naukowy od początku swojej działalności powinien być świadomy tych reguł i wiedzieć, jakie konsekwencje przynosi ich naruszenie.”

Ochrona własności intelektualnej a <<produkt naukowy>>

*w pkt. 3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA –
kodeksu etyki określono expressis verbis*

podstawy prawne prawa do oznaczenia swego
autorstwa badań naukowych w publikacji
naukowej, a zatem utworu w rozumieniu ustawy
prawnoautorskiej.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

1. Pracownik naukowy powinien publikować wyniki swoich badań a ich interpretacje powinny być rzetelne, przejrzyste oraz dokładne z podaniem metodyki badań, w taki sposób, aby było możliwe ich powtórzenie przez innych badaczy.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

2. Autorstwo publikacji naukowej musi opierać się na przynajmniej jednym z wymienionych warunków:

1/ twórczym i istotnym wkładzie w badania, a więc na znaczącym udziale w kreowaniu idei naukowej, formułowaniu koncepcji oraz projektowaniu badań,

2/ niekwestionowanym czynnym udziale w pozyskiwaniu danych,

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

2. Autorstwo publikacji naukowej musi opierać się na przynajmniej jednym z wymienionych warunków:

3/ w analizie i interpretacji uzyskanych wyników

4/ oraz merytorycznym i rzetelnym wkładzie w przygotowanie i krytyczne opracowanie artykułu z punktu widzenia obowiązujących kryteriów naukowych.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

3.

Zdobywanie środków finansowych, udostępnianie aparatury i szkolenie w zakresie jej stosowania, zbieranie danych, czy też ogólny nadzór administracyjny nad grupą badawczą – same z siebie nie stanowią tytułu do współautorstwa.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

Kierownik jednostki naukowej nie może być automatycznie współautorem artykułów publikowanych przez podległych mu pracowników.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

4. Wszyscy autorzy ponoszą pełną odpowiedzialność za publikowane treści, o ile nie określono tego inaczej (np. że są odpowiedzialni tylko za określoną część badań w obszarze swojej specjalności).

Wskazane jest, aby przy podawaniu afiliacji autorów został określony charakter ich wkładu.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

5. Publikacja współautorska, mająca stanowić podstawę ubiegania się o stopień lub tytuł naukowy powinna zawierać wydzieloną, samodzielnie opracowaną część lub być tak zredagowana, aby umożliwić ocenę precyzyjnie określonego merytorycznego udziału każdego współautora w powstaniu publikacji.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

6.

Kolejność podawania nazwisk w publikacji powinna być zgodna ze zwyczajem obowiązującym w danej dyscyplinie naukowej oraz zostać zaakceptowana przez wszystkich współautorów na wczesnym etapie przygotowywania publikacji.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

Wkład intelektualny innych osób, mających istotny wpływ na publikowane badania powinien zostać stosownie zaznaczony.

Tzw. podziękowania

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

7. Uzyskane wsparcie finansowe, jak również innego rodzaju pomoc powinny zostać stosownie zaznaczone.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

8. Ponowne publikowanie tej samej pracy (lub istotnych jej części) może zostać zaakceptowane tylko za zgodą jej redaktorów i zawsze należy podać odwołanie do pierwszej publikacji pracy. Tego typu opracowania powiązane ze sobą treściowo w istotnych częściach i w istotnym zakresie należy uwzględniać w dorobku autora jako jedną pozycję. Sztuczne powiększanie dorobku publikacyjnego poprzez wielokrotne dokumentowanie pod różnymi tytułami tego samego osiągnięcia naukowego jest działaniem nagannym.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

9. Należy bezwzględnie przestrzegać zasad prawidłowego powoływania się w publikacjach **na prace innych autorów**. Należy unikać nieuzasadnionego cytowania własnych prac lub prac merytorycznie odbiegających od treści publikacji z zamiarem zwiększenia wskaźnika cytowalności lub innych wskaźników naukometrycznych własnych lub innych osób.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

10. W kontaktach z ogółem społeczeństwa oraz mediami obowiązują te same standardy uczciwości i precyzji co przy publikowaniu wyników prac. Wyolbrzymianie znaczenia wyników badań i ich praktycznych zastosowań jest praktyką naganną.

3.3. AUTORSTWO I WYDAWNICTWA

11. Wprawdzie nauka ma charakter uniwersalny, jest jednak także składnikiem kultur narodowych. Badacze powinni zatem dążyć do popularyzacji ojczystych osiągnięć naukowych kierując się jednak przede wszystkim ich merytoryczną wartością oraz potrzebą zachowania należytych w tym względzie proporcji.

Studium przypadków
- Rzetelność naukowa a ochrona
autorstwa naukowego

Ochrona własności intelektualnej w orzecznictwie Komisji Etyki PAN

W przypadku kontynuowania i opublikowania wyników badań prowadzonych poprzednio w innym zespole badawczym - (sprawa o sygn. I/2015 (16/2015)):

- taka praktyka jest niewłaściwa, w zakresie w jakim naruszyła prawa współautorów badań naukowych;
- obwiniony powinien wynagrodzić szkody, jakie z tego tytułu ponieśli współautorzy (tj. skorygowanie listy autorów), oraz ewentualnie zostać pouczony o niestosowności swojego postępowania.

Ochrona własności intelektualnej w orzecznictwie Komisji Etyki PAN

Zarzut plagiatu – wykorzystania udostępnionych przez inną osobę wyników badań – sprawa o sygn. IV/2014:

- pominięcie oznaczenia autorstwa wyników badań innego naukowca i nieoznaczenie go na liście autorów może zająć, gdy w opublikowanej pracy całkowicie pominięto te fragmenty pierwotnego manuskryptu, które zawierały oryginalne i istotne myśli oraz rezultaty badań tego uczonego, który odstąpił od współautorstwa oraz nie wyraził zgody na ich opublikowanie.

Ochrona własności intelektualnej w orzecznictwie Komisji Etyki PAN

**Zarzut plagiatu – wykorzystania
udostępnionych przez inną osobę wyników
badań - sprawa o sygn. IV/2014:**

- gdy skorzystano z cudzych wyników
badań, powinno to znaleźć odzwierciedlenie
w liście autorów publikacji.

Ochrona własności intelektualnej w orzecznictwie Komisji Etyki PAN

– Komisja stanęła także na stanowisku, że w pracy naukowej za fundamentalną regułę warunkującą uznanie jej za rzetelną i zgodną z zasadami etyki przyjmuje się podawanie źródeł i uczciwe uznawanie udziału należnego innym badaczom, nie zależnie od tego, czy są nimi współpracownicy, konkurenci, czy też poprzednicy (sprawa o sygn. 105/2014).

Ochrona własności intelektualnej w orzecznictwie Komisji Etyki PAN

- podstawą uzyskania statusu współautora pracy naukowej może być wyłącznie rzeczywiście zaistniały wkład osoby ubiegającej się o ten status w ogłoszone w publikacji badania, przy czym natura tego wkładu powinna być samodzielna i istotna dla powstania pracy (sprawa o sygn. 06/2017, 21/2017, 30/2017 (cd. V/2015)), chociażby miał on charakter wyłącznie techniczny (sprawa o sygn. 25/2017, 40/2017 i 52/2017).